

MUSTAQIL ISHLASHNING IJODKORLIKKA TA'SIR ETUVCHI PEDAGOGIK OMILLARI.

Mavlonova Xilola Jahongir qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti, Namangan filiali 2-bosqich magistranti

Mustaqil mehnat va ijodkorlik inson tafakkurini rivojlantirish, ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Bugungi kunda o'quv jarayoni nafaqat o'qituvchi boshchiligidagi bilimlarni uzatish tizimi, balki o'quvchilarning mustaqil izlanishlarini olib borish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish va o'z bilimlarini mustaqil boyitish imkonini beradigan interfaol jarayon sifatida ham ko'riladi.

Mustaqil ta'lim jarayoni insonning mustaqil fikrlashiga, muammoni yechish ko'nikmalarini shakllantirishga, yangi g'oyalarni shakllantirishga va o'z imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga yordam beradi. Shuning uchun ham zamonaviy ta'lim tizimida mustaqil ta'lim usullariga alohida ahamiyat beriladi. Mustaqil ta'lim o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi, ta'limga individual yondashishni ta'minlovchi, bilim olish jarayonida o'z yo'nalishini aniqlash imkonini beruvchi muhim pedagogik yo'nalishlardan biridir.

Ta'lim tizimining rivojlanishi bilan mustaqil ishlash va ijodkorlik tushunchalarining ahamiyati ortib bormoqda. Zamonaviy jamiyatda odamlar nafaqat tayyor bilimlarni qabul qilishlari, balki ularni tahlil qilish, sintez qilish va amaliyotda qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. Bu borada mustaqil bilim olish muhim omil bo'lmoqda. Mustaqil ishlash orqali o'quvchi nafaqat nazariy bilim, balki amaliy tajriba ham oladi, bu esa uning kelajakdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bois mustaqil ta'lim jarayoni o'quvchilarning mustaqil bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta'lim tizimida mustaqil ta'limning ahamiyati ortib borayotganining sabablari ko'p. Birinchidan, o'quvchilar mustaqil izlanishlar natijasida olgan bilimlari tayyor bilimlar orqali emas, balki chuqurroq va mustahkamroq bo'lishiga ishonch hosil qilinadi. Mustaqil ta'lim nafaqat akademik bilimlarni, balki shaxsiy va kasbiy rivojlanish jarayonini ham qo'llab-quvvatlaydi. Ikkinchidan, bugungi kunda o'quv jarayoniga mustaqil ishlashga asoslangan pedagogik usullar, innovatsion texnologiyalar va interfaol yondashuvlar joriy etilmoqda. Masalan, loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim, tanqidiy fikrlash texnikasi, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan interfaol usullar o'quvchilarning mustaqil ta'lim jarayonini yanada samaraliroq qiladi.

Mustaqil ta'lim orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlari cheksizdir. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilar mavzularni mustaqil o'rganish, turli manbalar bilan ishlash, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish va amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ushbu yondashuv o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va

innovatsion g'oyalarni yaratish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, mustaqil ishlash jarayonida o'quvchilar nafaqat bilimlarini oshiribgina qolmay, balki o'zlariga bo'lgan ishonchlari ortib boradi, mustaqil qaror qabul qilish va o'z fikrini himoya qilish ko'nikmalarini oshiradi.

Zamonaviy ta'lim tizimida mustaqil ishlarni rivojlantirish uchun turli xil ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Pedagogika va psixologiya fanlari mustaqil ishning inson tafakkuri, ijodkorligi, shaxsiy rivojlanishiga ta'sirini chuqur o'rganadi. Masalan, Jon Dyui, Lev Vygotskiy, Jerom Bruner kabi pedagog va psixologlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mustaqil ish o'quvchining o'quv jarayonidagi faolligini oshiradi, uni mustaqil va ijodiy shaxsga aylantiradi. Vygotskiy mustaqil ta'lim jarayoniga «proksimal rivojlanish zonasi» tushunchasini kiritdi va o'quvchilarning o'z bilimlarini mustaqil egallash imkoniyatlarini kengaytirishga alohida e'tibor berdi. Bruner o'quvchilarning mustaqil ishlash orqali o'z tajribalarini yaratish va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirish muhimligini ta'kidladi.

Qolaversa, zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mustaqil bilim olish jarayoni texnologiya bilan uyg'unlashganda o'quvchilarning ijodiy salohiyati yanada ortadi. Masalan, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda mustaqil ta'lim jarayonida turli interfaol vositalardan foydalanish o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil ravishda yangi ma'lumotlarni izlash va o'rganishga undaydi. Shuning uchun ham bugungi kunda ko'plab universitet va ta'lim muassasalari mustaqil ta'lim jarayonini kuchaytirish uchun onlayn kurslar, masofaviy ta'lim platformalari va interaktiv materiallardan foydalanmoqda.

Mustaqil ta'lim va ijodiy fikrlash o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish, butun ta'lim jarayonida ularning intellektual va ijodiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarning mustaqil izlanishlari va o'z-o'zini takomillashtirishlarini rag'batlantirish orqali ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun zamin yaratadi. Mustaqil ta'lim faqat akademik bilimlarni egallash jarayonini nazarda tutmaydi; Shuningdek, u o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Mustaqil ta'lim - bu o'quvchining o'quv jarayonida faol bo'lishi, ma'lumotlarni mustaqil ravishda o'rganishi va tegishli ta'lim strategiyalarini tanlashni o'z ichiga olgan ta'lim usuli. Bu jarayonda o'quvchi o'qituvchi huzuridan tashqari tadqiqot olib boradi, turli manbalarni tekshiradi va tahlil qiladi. Mustaqil ta'lim shaxsning o'z bilimini mustaqil ravishda boyitish, o'rgangan bilimlarini amaliyotda qo'llash, yangi bilimlarni shakllantirish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradilar:

- Vaqtni samarali boshqarish va o'quv jarayonini rejalashtirish;
- Mustaqil muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash;
- Turli axborot manbalari bilan ishlash va ularni tahlil qilish;
- O'z-o'zini baholash va natijalar asosida kelajakdagi yo'l-yo'riq.

Mustaqil ta'lim nafaqat nazariy bilimlarni egallashga, balki shaxsning intellektual rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda o'quvchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini bilib oladi va doimo o'z ustida ishlashga intiladi.

Ijodkorlik va mustaqil ta'lim bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayonlardir. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun ularga muammolarni yechish, yangi g'oyalar yaratish, tanqidiy fikrlash imkoniyatlarini yaratish zarur. Mustaqil izlanishlar olib borish, turli manbalar bilan ishlash, tajribalar o'tkazish va yangi yechimlarni topishga harakat qilish; Bularning barchasi o'quvchilarda ijodkorlikni rivojlantiradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilar oldiga qo'yilgan vazifalar ijodiy yondashuv asosida tuzilgan bo'lsa, o'quvchilar shunchaki tayyor bilimlarni qabul qilish bilan cheklanib qolmay, o'z fikrini ilgari surishga, muammolarga ijodiy yondashishga, innovatsion g'oyalarni rivojlantirishga intiladi. Masalan, o'quvchilarga ilmiy izlanishlar olib borish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, ijodiy yozish mashqlarini bajarish yoki loyihalar ustida ishlash bo'yicha topshiriqlar berilsa, ular nafaqat o'rgangan ma'lumotlarni eslab qolish, balki ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ijodkorlikni shakllantirish va rivojlantirish bir necha bosqichlardan iborat bo'lib, har bir bosqichda o'quvchining mustaqil ishlash qobiliyati oshadi:

- Asosiy bosqich - o'quvchining mustaqil ta'lim jarayoni bilan tanishishi, axborot izlash va o'rganish usullarini o'zlashtirishi. Ushbu bosqichda o'qituvchi rahbarlik rolini o'z zimmasiga oladi.

- Tahlil va tadqiqot bosqichi - o'quvchi mustaqil ravishda muammolarni o'rganadi, turli axborot manbalarini tahlil qiladi va o'z fikrini shakllantiradi.

- Ijodiy izlanish bosqichi - O'quvchi yangi g'oyalarni yaratadi, ijodiy yondashuvlardan foydalanadi va innovatsion fikrlashni rivojlantiradi.

- Natijalar va baholash bosqichi - O'quvchi o'zining mustaqil tadqiqoti natijalarini baholaydi, xulosalar chiqaradi va kelgusidagi faoliyatini rejalashtiradi.

Har bir bosqichda o'quvchining mustaqil ishlash qobiliyati oshib, ijodiy salohiyati kengayadi.

O'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda psixologik-pedagogik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Pedagogik yondashuvlar o'qitish metodlari, interfaol faoliyat va muammoli ta'lim texnologiyalarini qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Psixologik yondashuvlar o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari, motivatsiyasi va qobiliyatini hisobga olgan holda mustaqil ishlashga ishtiyoqini oshirishga qaratilgan.

Pedagogik yondashuvlarga quyidagilar kiradi:

- Muammoli ta'lim - o'quvchida mustaqil fikrlashni rag'batlantirish uchun muammoli vaziyatlarni yaratish;

- Interfaol usullar - o'quvchilarni mustaqil tahlil va tadqiqotga jalb qilish uchun guruh va juftlik ish usullaridan foydalanish;

Portfolio usuli o'quvchilarning mustaqil izlanishlari natijalarini baholash va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash usulidir.

Psixologik yondashuvlarga quyidagilar kiradi:

- Motivatsiyani oshirish - o'quvchining o'z qobiliyatiga ishonchini oshirish va mustaqil ishlashga intilishini kuchaytirish;

- Metakognitiv strategiyalardan foydalanish - o'quvchiga o'z o'quv jarayonini kuzatish va baholash imkoniyatini berish;

- Ijodiy muhit yaratish - mustaqil ishlash va ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun erkin muhit yaratish.

Shuningdek, mustaqil ta'lim orqali o'quvchilarda maqsad qo'yish, muammolarni yechish, yangi yondashuvlarni ishlab chiqish ko'nikmalari shakllanadi. Bu jarayonning samaradorligiga pedagogik omillar muhim ta'sir ko'rsatadi. Bularga o'quvchilarning mustaqil bilim olishga qaratilgan o'qitish usullaridan foydalanish, muammoli ta'lim muhitini yaratish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, metakognitiv strategiyalardan foydalanish va motivatsiyani oshirish kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova, G. T. (2017). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.

2. Qodirov, B. R. (2020). Ta'lim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari. Xalq ta'limi, 2, 32–36.

3. Rasulova, D. S. (2020). Boshlang'ich sinflarda loyihaviy ta'lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlari. Pedagogik mahorat, 6, 27–31.

4. Mavlonov, A. (2021, June). WATER CULT IN ANCIENT RELIGIOUS BELIEFS (Based on materials from the Fergana Valley). In Конференции.

5. Xolmatova, N. S. (2021). Boshlang'ich sinflarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida ta'lim samaradorligini oshirish. Ta'lim va innovatsiyalar, 1, 58–62.